

PÁLFFY GÉZA

Állami és nemzeti reprezentáció az újkori Magyarországon: a magyar uralkodókoronázások és a Szent Korona (1526–1916)

Kutatási munkaterv a Lendület II. Programra (2012–2017)

Az elmúlt egy évtizedben szinte alig telt el olyan hét, amikor a magyar államiság és a magyar történelem – európai mértékben is egyedülállónak nevezhető – jelképe, a Szent Korona ne szerepelt volna a különböző médiumok híradásaiban. Ez az érdeklődés Magyarország új alkotmányának kidolgozása kapcsán még tovább növekedett, hiszen a Szent Korona – a magyar államcímer pajzsának különleges díszeként – az új alaptörvénynek is részét képezi (Alapvetés I cikk [1]), miközben minden magyar állampolgár naponta láthatja személyi igazolványán vagy éppen fizetés közben a papír- és aprópénzekben. Magyarország 2011. évi európai uniós elnöksége idején ugyanakkor a különböző állami ceremóniák kaptak fokozott figyelmet, amelyek jelentőségükben leginkább a Magyar Királyság legfontosabb állami-nemzeti reprezentációs eseményével, a magyar uralkodókoronázásokkal mérhetők össze.

A téma kutatásának hazai és nemzetközi aktualitása

Mindezek ismeretében teljességgel érthető, hogy a magyar társadalomban mind a Szent Korona, mind a koronázások története iránt igen eleven az érdeklődés. Sőt az adófizető magyar állampolgárok joggal mondhatják, hogy a gyakran felbukkanó áltudományos elképzelésekkel szemben szeretnének minél több újat és valósat megtudni a történeti magyar állam egyik legfontosabb reprezentációs eseményéről és a magyar államiság legfőbb jelképeinek (korona, címer, zászlók stb.) históriájáról. Ezt az érdeklődést az elkövetkező esztendőben bizonyosan erősíteni fogja, hogy a most meghirdetett Lendület Program (2012–2017) végén emlékezünk majd meg az utolsó magyar királykoronázás (1916. december 30.)

100 éves jubileumáról. A közelgő kerek évforduló így nemcsak lehetőséget, hanem úgymond egyfajta kötelezettséget is jelent a magyar tudományosság, így természetesen a Magyar Tudományos Akadémia és a témában érintett bölcsészettudományi kutatóintézetei számára, hogy közös összefogással minél több újdonsággal gazdagítsák a magyar királykoronázásokról és a Szent Koronáról szerzett ismereteinket.

A téma kutatásának a fentiekén túl különleges inspirációt ad az is, hogy az állami és nemzeti ceremóniák, valamint a politikai, hatalmi és művészeti reprezentáció, illetve a szimbolikus és politikai kommunikáció kutatása az elmúlt mintegy másfél-két évtizedben világszerte virágkorát éli, sőt az uralkodói udvarok vizsgálatával együtt – legalábbis a kora újkori történelem területén – az egyik vezető kutatási irányzatnak tekinthető. Ennek a folyamatnak a kezdetét jól jelzi a téma egyik alpművének tartott, ráadásul egy magyar szerző, a P. E. Schramm-tanítvány Bak M. János történész által szerkesztett és az Amerikai Egyesült Államokban még 1990-ben megjelentetett tanulmánykötet.¹ Ezt azután mind angol, mind német és szláv nyelvterületen szép számban követték és követik mind a mai napig értékes monográfiák, tanulmánykötetek és kiállítási katalógusok.

A magyar szempontból – elsősorban a középkori és újkori közös uralkodóknak köszönhetően – talán legrelevánsabb közép-európai érdeklődést érzékletesen jelzi, hogy az elmúlt évtizedben a német és cseh királykoronázásokról több meghatározó kiállítási katalógus és feldolgozás született.² A német állam a müncheni egyetemen a szimbolikus és politikai kommunikáció középkori és kora újkori történetének vizsgálatára létrehozott kutatócsoportot egy grandiózus projekt³ támogatásával segítette (vezetője Prof. Barbara Stollberg-Rilinger), amelynek eredményei nemzetközi szinten is nagyon figyelemreméltóak. Emellett hasonló témákban számottevő újdonságok születtek a dél-csehországi Česká Budějovice-i egyetem és a bécsi egyetem történeti intézeteiben is.⁴

1 Coronations. Medieval and Early Modern Monarchic Ritual. Ed. János M. Bak. University of California Press, Berkeley–Los Angeles–Oxford, 1990.

2 Ld. pl. Krönungen. Könige in Aachen – Geschichte und Mythos. Katalog der Ausstellung. Hrsg. Mario Kramp. I–II. Zabern, Mainz, 2000.; Heiliges Römisches Reich Deutscher Nation 962 bis 1806. Altes Reich und neue Staaten 1495 bis 1806. Ausstellung des Europarates in Berlin und Magdeburg. Hrsg. Hans Ottomeyer et al. I–II. Sandstein, Dresden, 2006., valamint egészen frissen: *Harriet Rudolph*: Das Reich als Ereignis. Formen und Funktionen der Herrschaftsinszenierung bei Kaisereinzügen (1558–1618). Böhlau, Köln–Wien, 2011., ill. *Benita Berning*: „Nach altem löblichen Gebrauch”. Die böhmischen Königskrönungen der Frühen Neuzeit (1526–1743). Böhlau, Köln–Weimar–Wien, 2008.; *Štěpán Vácha et al.*: Karel VI. a Alžběta Kristýna. Česká korunovace 1723. Paseka–Národní galerie v Praze, Praha, 2009. vagy ugyancsak frissen *Jiří Hrbek*: Česká barokní korunovace. Lidové noviny, Praha, 2010.

3 SFB 496: <http://www.uni-muenster.de/SFB496/Welcome.html>.

4 Ld. pl. *Zdeněk Vybíral*: Politická komunikace aristokratické společnosti českých zemí na počátku novověku. Jihočeská univerzita Historický ústav, Česká Budějovice, 2005. vagy *Die Krönungen Maximilians II. zum König von Böhmen, Römischen König und König von Ungarn (1562/63) nach der Beschreibung des Hans Habersack*. Hrsg. Friedrich Edelmayer et al. Österreichische Akademie der Wissenschaften, Wien, 1990.

A kutatás magyarországi és nemzetközi tudományos jelentősége

Mindezek ismeretében megdöbbenőnek tűnhet, hogy a magyar uralkodókoronázások és a Szent Korona 1526 és 1916 közötti történetének vizsgálata a magyar tudományos kutatás „mostohagyermekai” közé tartozik. Az elmúlt évtizedekben a művészettörténész Galavics Géza akadémikus és kollégái, a történész R. Várkonyi Ágnes és Benda Kálmán akadémikusok, valamint tanítványaik, a koronakutató és heraldikus középkorász Bertényi Iván, illetve újabban Tóth Endre és Szvitek Róbert, továbbá a holland Kees Tszelszky kivételével alig-alig érintették Magyarországon az alap kutatások szintjén a témát. (Nem számítva természetesen a történeti, levéltári és művészettörténeti alap kutatásokat ritkán végző amatőr koronakutatók szakmai szempontból gyakran megkérdőjelezhető, egy-egy érdekes kérdést ugyanakkor fel-felvető és az elmúlt évtizedekben egyre gyarapodó munkásságát.) Ezt a szomorú helyzetet szimbolikusan igazolják az alábbi példák is.

Elsőként jól jellemzi ezt a kutatási projekttervünk logójának választott és a jelen közlemény elején látható, 1618. évi szent koronás magyar címerábrázolás sorsa. Ez ugyanis nem csupán nemzeti ereklyénk egy ez ideig teljesen ismeretlen ábrázolása, hanem egyúttal az egyik legkorábbi olyan magyar államcímerképünk is, mely csaknem teljességgel megegyezik az új magyar alkotmányban rögzített hivatalos magyar államcímerrel, így méltán nemzeti kulturális örökségünk meghatározó része. Ennek ellenére első közlése csupán nemrég látott napvilágot, noha a kiemelkedő jelentőségű forrás mind a kutatók, mind a nagyközönség számára félreérthetetlenül jelzi a magyar államiság több évszázados hagyományait.⁵

Másodszor: bár régebbi és újabb Szent Korona-történeteink természetesen több helyütt érintik a magyar uralkodókoronázások kérdéskörét, a téma utolsó magyar nyelvű feldolgozása – a fenti német és cseh eredményektől súlyosan lemaradva – még a II. világháború előtt, 1939-ben látott napvilágot Bartoniek Emma tollából.⁶ Ráadásul e munka újkori fejezete – középkori részével ellentétben – kevésbé épül szisztematikus forrásfeltárássra. Ennek következtében az újkori magyar uralkodókoronázások legátfogóbb alpművének – nem tévedés – a szlovák történész, Štefan Holčík napjainkra négy kiadást megért, saját kutatásokra kevésbé támaszkodó munkája⁷ számít. Mivel e kötet a szlovák mellett magyarul és németül, sőt lengyelül is megjelent, abban a furcsa helyzetben vagyunk,

5 Pálffy Géza: A Magyar Korona országainak koronázási zászlói a 16–17. században. In: „Ez világ, mint egy kert...” Tanulmányok Galavics Géza tiszteletére. Szerk. Bubryák Orsolya. MTA Művészettörténeti Kutatóintézet–Gondolat, Bp., 2010. 33.: 7. kép.

6 Bartoniek Emma: A magyar királykoronázások története. Magyar Történelmi Társulat, Bp., 1939. Reprint: Akadémiai, Bp., 1987.

7 Štefan Holčík: Korunovačné slávnosti. Bratislava 1563–1830. 4. dopl. a preprac. vyd. Ikar, Bratislava, 2005.

hogy a nemzetközi (világnyelveken író és olvasó) tudományosság az újkori magyar uralkodókoronázások kapcsán nem magyar tudósok, hanem mindenekelőtt egy – egyébként nagyra becsült – szlovák kolléga munkáját idézi, általában annak német (ritkábban szlovák) nyelvű kiadását. Am ugyanez a helyzet a koronázásokra megjelent különféle érvek kutatása terén is. A 20. század eleji magyar közlemények, főként Gohl Ödön és Huszár Lajos, illetve cseh kollégák meghatározó újabb adatközlései (emlékérme-katalógusai) mellett ugyanis e témáról csupán szlovákul rendelkezünk teljesebb összeggel,⁸ még ha ez pusztán a pozsonyi koronázásokra koncentrál is.

Mindezek alapján talán nem túlzás úgy fogalmazni, hogy a magyar uralkodókoronázások és a Szent Korona újkori történetének eddig elmaradt kutatása a magyar tudományosság egyik igen jelentős adóssága. Így a hazai társadalomtudományok közös ügyének, sőt egyfajta magyar nemzeti ügynek is tarthatjuk, hogy a 2016. évi jubileumi esztendőre ez a helyzet – többéves alapkutatót követően, számos rokon diszciplína összefogásával – megváltozzon. Az MTA Bölcsészettudományi Kutatóközpont – amelynek fő profiljában ez ideig a téma nem szerepelt – kutatóhelyként ehhez kíván az elkövetkező fél évtizedben tudományos tanácsadója, Pálffy Géza (az MTA doktora) mint kutatócsoport-vezető irányításával meghatározó kutatói és kutatásszervezői bázisul szolgálni. Így a kutatás témáját a kutatóhelyen nemcsak új területnek és nemzeti kulturális örökségünk megőrzése szempontjából is kiemelkedő jelentőségű kérdéskörnek, de a fentiek ismeretében jelentős hazai és nemzetközi érdeklődésre számot tartó projektnek is tartjuk. Ezen a területen ráadásul nemcsak az említett vezető angol, német, osztrák és cseh tudományos műhelyekkel, hanem a szomszédos országok magyar nemzetiségű tudósaival is lehetőség nyílhat szorosabb együttműködésre.

Interdiszciplináris alapkutató – kutatásösztönző szereppel

A megpályázott kutatási projekt legfontosabb célja a történeti magyar állam politikai jelentőségét, régi hagyományait és szuverenitását egyaránt sokrétűen fémjelző uralkodókoronázások és a Szent Korona 1526 és 1916 közötti történetének új alapkutatókat építő feltárása. Mindezt az alábbi – a kutatások alatt természetesen még módosítható – tematika szerint kívánjuk megvalósítani, mely egyúttal megfelel a projekt legfőbb eredményeit magyar és angol nyelven egyaránt összegző, nagy tanulmánykötet tervezett szerkezetének.

⁸ Jozef Hlinka: Bratislavské korunovačné medaily a žetóny. Obzor, Bratislava, 1966.

I. Koronázások Székesfehérvárott: középkori előzmények (előtörténet)

A

1. A középkori magyar királykoronázások szertartásrendje

B

1. A Szent Korona (mint műtárgy)
2. Az országalma és a jogar
3. A koronázási palást
4. Koronázási kardok
5. Koronázási keresztek

C

1. A székesfehérvári koronázóbazilika
2. Uralkodókoronázások és művészeti reprezentáció a középkorban
3. A Szent Korona eszméje a középkori Magyarországon

*II. Pozsonyon és Sopronon át Budára:
a kora újkori magyar koronázások (1526–1792)*

A

1. Szabad királyválasztás versus örökös királyság
2. A kora újkori magyar koronázások szertartásrendjének kialakulása: régi hagyományok és új szokások Habsburg Miksa 1563. évi pozsonyi koronázásán
3. A koronázási ceremónia szimbolikája: I. József koronázása 1687. december 9-én, Pozsonyban
4. Az esztergomi érsekek és a magyar királykoronázások
5. A magyar királynék koronázásának sajátosságai
6. Koronázások a 17. századi Sopronban
7. Hagyományok és változások a 18. századi szertartásrendben
8. A koronázási ceremónia utolsó, szimbolikus eleme: a koronázási lakomák
9. Lovagi tornák, tűzijátékok és ünnepségek a koronázások alkalmával
10. Az első budai koronázás (1792)
11. Közép-európai analógiák I.: A német-római császárkoronázások a kora újkorban
12. Közép-európai analógiák II.: A cseh királykoronázások a kora újkorban II. Mátyás 1611. évi prágai ceremóniája példáján
13. Közép-európai analógiák III.: A lengyel királykoronázások a kora újkorban
14. Közép-európai analógiák IV.: Magyarok a kora újkori német és cseh koronázásokon

B

1. A Szent Korona a 16–18. században
2. Különleges exkurzus I.: a korona a bécsi és a prágai kincstárban
3. Különleges exkurzus II.: Bethlen Gábor és a Szent Korona
4. A Szent Korona Budán 1790-ben
5. A korona első tudományos leírásai
6. Kardok a magyar uralkodókoronázásokon
7. Koronázási ötvöstárgyak: eskükeresztek, kelyhek stb. (16–18. század)
8. A (rég) koronázási láda
9. A koronázási jelvények okmányai
10. Koronázási magyar díszöltözetek
11. Koronázási országzászlók
12. Koronázási érmek
13. Miseruhák és ornátusok a 16–18. századi koronázásokon
14. Főpapi szertartáskönyvek a koronázásokon
15. A Szent Korona őrei és a koronaórség
16. Heroldok a magyar koronázásokon

C1

1. A Magyar Korona országai: egy régi birodalom hagyományainak ápolása a 16–18. században
2. Hatalmi küzdelem és reprezentáció a királykoronázásokon
3. Német birodalmi visszhang: a magyar koronázások és a kora újkori propaganda (nyomtatott hírlevelek)
4. A magyar koronázások a *Theatrum Europaeum*ban
5. II. Lipót és I. Ferenc császárrá választása és magyar koronázása a nyilvánosság tükrében
6. Cseh szemtanúk a magyar királykoronázásokról
7. Pápai nunciusok jelentései
8. Velencei követek beszámolóí
9. Spanyol követek híradásai
10. Portugál szemtanúk leírásai
11. A magyar koronázások nyugat-európai (angol, francia és holland) recepciója
12. 18. századi történetíróink a koronázásokról

C2

13. A Szent Korona eszméje a kora újkori Magyarországon
14. A Szent Korona a Magyar Korona országaival: az „országablák”
15. A Magyar Korona időlegesen elveszett tagja I.: Erdély
16. A Magyar Korona időlegesen elveszett tagja II.: a koronáért elzalogosított Nyugat-Magyarország
17. A Magyar Korona különleges tagjai: a szabad királyi városok
18. A horvátok és a Magyar Korona
19. 18. század végi Szent Korona-diskurzusok

20. A Szent Korona oszmán szemmel
21. A Habsburgok mint magyar királyok és a képzőművészeti reprezentáció
22. A pozsonyi koronázódóm
23. A világi és egyházi elit temetkezési stratégiája a pozsonyi koronázótemplomban
24. A pozsonyi koronázások építészeti és művészeti emlékei
25. Egy különleges hajóhíd az 1563. évi koronázáson
26. A soproni koronázótemplom
27. Új koronázótemplom Budán a 18. század végén
28. Koronázási metszetek (16–18. század)
29. A Szent Korona 16–18. századi ábrázolásai
30. A szent királyok ábrázolásától a koronázási eseményképekig
31. Lackner Kristóf és a Szent Korona
32. Festmények a 18. századi koronázásokról
33. A Korona és Szűz Mária (felajánlás stb.)
34. Koronázási eskü és hitlevél
35. Koronázási (köszöntő)beszédek és egyéb irodalmi emlékek
36. Zene a magyar uralkodókoronázásokon
37. Koronás címereslevelek
38. A koronázási jelvények másolatai
39. Az Erdődy család galgóci „koronázó oltára”

III. Az utolsó magyar uralkodókoronázások (19–20. század)

A

1. A koronázások szertartásrendje a modern korban
2. Az utolsó önálló magyar királyné-koronázás: Karolina Augusztia 1825. évi szertartása és képi ábrázolásai
3. Egy elfeledett koronázás: V. Ferdinánd 1830. évi pozsonyi szertartása
4. Az 1896. évi millenniumi ünnepek „koronázási ceremóniája”
5. Koronázás az I. világháború közepette
6. A koronázódomb szimbolikája (1867, 1916)
7. Nemzetközi párhuzamok a 19. századi Európából

B

1. A Szent Korona (1792–1916)
2. Különleges exkurzus III.: a Szent Korona Orsován
3. A korona első tudományos vizsgálatai a 19–20. század fordulóján
4. Koronázási liturgikus ötvöstárgyak: eskükeresztek, kelyhek stb.
5. A koronázási jelvények új ládái
6. Koronázási díszöltözetek (1867, 1916)
7. Az utolsó koronázások országzászlói
8. Koronázási érmek

9. Koronázási miseruhák és ornátusok
10. A koronaórség a 19–20. században

C

1. Egy régi birodalom modern kori utóélete: a magyar birodalmi gondolat (19–20. század)
2. Erdély és a magyar koronázások (1867, 1916)
3. Horvátország és a magyar koronázások (1867, 1916)
4. Az 1867. évi koronázás és az európai nagypolitika
5. Ferenc József koronázásának hazai és nemzetközi sajtóanyaga
6. IV. Károly koronázásának nemzetközi visszhangja
7. Az utolsó koronázás az egykorú hazai és nemzetközi sajtóban
8. A korona és koronázások a 19–20. századi folklórban és populáris irodalomban
9. A koronázások a 19–20. századi magyarországi tankönyvekben
10. A Szent Korona a magyar népi díszítőművészetben
11. A Szent Korona-tan (az Osztrák–Magyar Monarchia bukásáig)
12. Dinasztikus és nemzeti reprezentáció: nemzetépítés és koronázások
13. A Szent Korona jelentősége az abszolutizmus időszakában (receptió, irodalom, műalkotások, tankönyvek)
14. A budai Nagyboldogasszony-templom mint koronázódóm
15. Az 1916. évi koronázás „díszlettervei”
16. Művészek az 1916. évi koronázáson: látványtervek (Benczúr Gyula, Bánffy Miklós, Kós Károly stb.)
17. Festmények, metszetek és képzőművészeti emlékek a 19–20. századi koronázásokról
18. Ferenc József koronázása a fotók tükrében
19. Az utolsó magyar koronázás fotói
20. Filmek az 1916. évi koronázásról és nemzetközi párhuzamaik
21. Koronázási (köszöntő)beszéddek és az irodalmi receptió
22. Koronázási misék

Bár a kutatás legrészletesebben vizsgált korszakát a kora újkor (II. rész: 1526–1792) képezi, természetesen nem feledkezünk meg – egyfajta nélkülözhetetlen előtörténet gyanánt készülő rövidebb áttekintésben – a középkori előzményekről (I. rész: a mohácsi csatáig), illetve jóval nagyobb hangsúllyal az ez ideig alig vizsgált 19–20. századi koronázásokról sem (III. rész). Az elkövetkező esztendőkből tehát a II–III. időszak vonatkozásában szisztematikusan és részletesen kívánjuk vizsgálni egyrészt *a koronázást és szertartásrendjét* (A); másrészt *a Szent Koronát és a koronázási jelvényeket* (elsősorban történeti és művészettörténeti aspektusból, B), harmadrészt *a koronázás szerepét a politikai, hatalmi és művészeti reprezentációban* (C1), illetve *a Szent Korona mindenkori eszmeiségét és ennek változásait* (C2). Így a kutatás Szapolyai I. János király (1526–1540) 1526. évi székesfehérvári koronázásától áttekinti a 16–19. századi összes pozsonyi, soproni

és budai, végül az utolsó, 1916 végi, immár budapesti szertartást és körülményeit is. Mindez kiváló lehetőséget kínál arra, hogy egyrészt a mai Szlovákia területére összpontosító eddigi „szlovák szemlélettel” ellentétben ne csak a pozsonyi, hanem az összes újkori uralkodókoronázást egységében és változásaikban egyaránt láthassuk, másrészt az említett kötetben az újkori magyar történelem egészét és az állami-nemzeti reprezentáció fejlődését egy különleges objektíven, nevezetesen a koronázások „mikroszkópján” át mutathassuk be.

A fenti kutatási terv reményeink szerint jól tükrözi mind az alapkutatások mélységét, mind interdiszciplináris jellegét. Ezzel kapcsolatban kiemelendő, hogy a projekt megvalósítása során megkülönböztetett figyelmet fordítunk a koronázások ez ideig kevésbé vizsgált politika(történet)i és nemzetközi visszhangjára (lásd fent az A és C pontok alatt). Elsősorban a spanyol, a velencei és a pápai követek jelentéseire, illetve az angol, francia és holland recepcióra szeretnénk koncentrálni, hiszen e területen ez ideig még alig folytak alapkutatások (a spanyol követjelentések összegyűjtésére már sikerült két fiatal hispanista történészt a kutatócsoport tagjává megnyernünk, valamint tárgyalásokat folytatunk a velencei relációk és a pápai nunciusi jelentések tapasztalt kollégák segítségével történő feltérképezésének lehetőségeiről is). Mindez jól kiegészítheti majd a széles körű bécsi, budapesti és esztergomi levéltári feltáró munkát.

Vállalkozásunk interdiszciplináris jellegét a fenti tervvezetben szereplő sokrétű tematika mellett az is mutatja, hogy a megvalósítására alakuló kutatócsoportnak történészek mellett ugyanúgy lesznek művészet-, eszme-, irodalom- és zenetörténész tagjai, miként a legkülönbözőbb rokon és segédtudományok (címtan, zászlótan, pénztörténet stb.) művelői. Ez pedig nemcsak erősítheti a különféle társadalomtudományok – a természettudományokéhoz képest ez ideig sajnos ritkán megvalósuló – szoros együttműködését, de reményeink szerint új kutatásokat ösztönözhet, növelve egyúttal az MTA Bölcsészettudományi Kutatóközpont különféle társadalomkutató intézeteinek és a projektben velük együttműködő más tudományos műhelyeknek a versenyképességét.

Sokszínű és egyedi kutatócsoport

A kutatási téma interdiszciplináris jellegéből és a fenti részletes projekttervből adódóan az MTA Bölcsészettudományi Kutatóközpontban alakuló kutatócsoportra egyszerre illik a sokszínű és az egyedi jelző. A projektvezető kutatócsoportját nem egy természettudományos labor, hanem sokkal inkább a neves humanista, a korunk diáksere-programjainak is nevet adó Rotterdami Erasmus (1466–1536) korában működő *respublica litteraria* jellegével és szellemében szeretné működtetni. Ez a törekvés különleges egyediséget kölcsönöz a kutatócsoportnak. Ezért a vállalt konkrét feladatok és kiadványok kutatóinak-szerzőinek személyében lesznek állandó (belső) és megbízásos (külső) tagok.

A több mint egy tucat (a vezetővel együtt 14) állandó avagy belső tag nagyobb részét a budai várban működő akadémiai kutató- és egyéb tudományos

intézmények (mindenekelőtt az MTA Bölcsészettudományi Kutatóközpont és a Magyar Nemzeti Galéria), valamint a Magyar Nemzeti Múzeum munkatársai adják. Név szerinti ábécérendben: ifj. Bertényi Iván (ELTE BTK), Bicskei Éva (MTA BTK MI), Buzási Enikő (MNG), Gödölle Mátyás (MNM), Kerny Terézia (MTA BTK MI), Kiss Erika (MNM), Zuzana Ludiková (SNG Bratislava), Martí Tibor (MTA BTK TTI), Mikó Árpád (MNG), Monostori Tibor (ELTE BTK), Pálffy Géza (MTA BTK TTI), Soltész Ferenc Gábor (Budapest), Tóth Csaba (MNM), Tóth Gergely (MTA BTK TTI). Miként a listából látható, talánunk közöttük doktorálás előtt álló fiatal kollégákat ugyanúgy, mint a téma szempontjából kiemelt kutatási helynek számító Magyar Nemzeti Múzeum és Magyar Nemzeti Galéria munkatársait, valamint egyetemi oktatókat, sőt még egy a pénztörténet területén komolyabb eredményeket felmutató nyugdíjas kollégát is. Nagy örömeinkre sikerült a projekt számára megnyernünk a témára vonatkozó nemzetközi kutatási együttműködés szempontjából nélkülözhetetlen Szlovák Nemzeti Galéria (Slovenská národná galéria, Bratislava) egyik fiatal munkatársát, Zuzana Ludiková-t is, akivel egy korábbi OTKA-programban már eredményesen dolgoztunk együtt a Kárpát-medence kora újkori sírfeliratainak kiadásán.

Jóval többre fog rúgni a projektbe bedolgozó, azaz adott kutatási feladatra (természettudományos példával élve: mintegy másik speciális laboratóriumban végzett kísérletre) megbízást kapó, úgynevezett külső tagok száma. Jelenlegi terveink szerint mintegy tizenöt magyarországi intézmény mellett számítunk osztrák, német, cseh, holland, lengyel és szlovák kollégák, illetve romániai és szlovákiai magyar kutatók együttműködésére. A kutatócsoport egyszerre sokszínű és egyedi jellege tehát nemcsak akadémiai kutatóintézetek és egyetemi kutatócsoportok dinamikus megújítását teheti lehetővé, hanem akár a nyugati, valamint a határon túli magyar kollégákkal való együttműködés elmélyítését is. Ám, miként az egyik fiatal hispanista történész (Monostori Tibor) példája jelzi, a projekt hozzájárulhat fiatal kutatóink itthon tartásához és – ami a társadalomtudományok területén újabban talán még fontosabb – a jóval biztosabb megélhetést kínáló privát gazdasági szférába való eltávozásuk megelőzéséhez is. Végül komoly lehetőséget látunk arra, hogy elsősorban a 18–19. századi kutatásokba – eleinte külső, később akár belső tagként is – az Eötvös Loránd Tudományegyetem és a Pázmány Péter Katolikus Egyetem több doktoranduszát (az értekezését nemrég megvédő Vajnági Márta mellett például Maczó Ferenc, Hende Fanni) bevonjuk, akik szakdolgozataikat a kutatócsoport vezetőjének és tagjainak irányításával nemrég sikeresen védték meg.

A kutatás megvalósíthatósága, várható eredményei és társadalmi hasznosulása

Kutatási programunk megvalósításához a Lendület Program keretein túl természetesen igyekszünk kihasználni az MTA Bölcsészettudományi Kutatóközpont rendelkezésre álló gazdasági és humán erőforrásait, valamint más pályázatokból

elnyert támogatásokkal kiegészíteni sokrétű programtervünket. Ennek keretében a spanyolországi, római és velencei követjelentések feltárására tervezzük a következő esztendőben több most végző doktorandusz vagy nemrég doktorált fiatal kolléga alkalmazását elsősorban új OTKA-pályázatok keretében. Emellett mind a projektben érintett akadémiai kutatóintézetek humán erőforrásaival, nevezetesen az MTA BTK hét intézetéből hatnak (Irodalomtudományi, Művészet-történeti, Néprajztudományi, Régészeti, Történettudományi és Zenetudományi) mintegy húsz munkatársával, mind a különböző külső intézményekkel, mindegyiknél a Magyar Nemzeti Múzeummal és a Magyar Nemzeti Galériával való szoros együttműködés keretében más pályázatok (például Nemzeti Kulturális Alap) révén is igyekszünk az akadémiai támogatást még hatékonyabbá tenni.

Kutatási projektünk komolyabb intézményi, azaz tárgyi eszközberuházást nem igényel, egy nagy teljesítményű netbookon, valamint egy közös használatú nyomtatón és digitális fényképezőgépeken kívül. E téren jelentősebb további kiadást a téma nemzetközi (elsősorban angol, német, cseh, szlovák, francia, spanyol, olasz stb.) szakirodalmi beszerzésének költségei és az erre szolgáló kis „szakkönyvtár” könyvespolcai jelentenek még. A tudományos munka legnagyobb kiadási tételeit mindenekelőtt az angol nyelvű tanulmánykötet fordítási, illetve anyanyelvi lektorálási költsége és az elkészülő kiadványok nyomdai előkészítése, majd a jelentős számú képmelléklet miatt tetemes nyomdaköltségek jelentik, amit a külföldről származó képek jogdíjai és beszerzési költségei is igen számottevően növelnek. Ezek mellett a rendszeres külföldi (ausztriai, szlovákiai, spanyol- és olaszországi stb.) levéltári kutatómunka kiadásai (utazás, szállás, ellátás, xeroxmásolat és digitális fényképfelvétel stb.), valamint a nagyszámú kutató megbízási díja és a téma kutatásában világszinten élen járó néhány külföldi kutató meghívása képeznek még számottevőbb tételeket. A nemzetközileg elismert külföldi kutatók, mindenekelőtt a magyar szempontból a legfontosabb analóg példákat jelentő német és cseh koronázásokat vizsgáló tudósok meghívását kiemelten fontosnak tartjuk, elsősorban előadások és műhelybeszélgetések, esetleg kisebb konferenciák keretében, hiszen ez a projekt nemzetközi hasznosulását is nagymértékben elősegítheti.

A kutatási terv sikeres megvalósulása esetén *hat önálló kiadvány* elkészültével számolunk, köztük (1–2.) a már jelzett magyar és angol nyelvű tanulmánykötetekkel, (3.) a híres 17. századi koronaőr, Révay Péter nevezetes bővített koronátörténete (1659)⁹ latin–magyar kritikai kiadásával és (4.) egy magyar–angol kétnyelvű pénztörténeti katalógussal a koronázási érmekről és zsetonokról. Míg a fent részletezett kutatási tervet követő, már említett magyar és angol tanulmánykötet a téma teljes aspektusát összegzi mind a magyar, mind a nemzetközi kutatás számára, addig az új levéltári alap kutatások eredményeként (5.) külön adatbázis és dokumentumgyűjteményt állítunk össze az újkori magyar uralkodókoronázások és a Szent Korona történetéről. Ebben nemcsak a koronázások legfontosabb for-

⁹ *Petrus de Rewa: De Monarchia et Sacra Corona Regni Hungariae Centuria Septem. Sumptibus Thomae Matthiae Götzii. Lasché, Frankfurt a. M., 1659.*

rásainak adattárát és a kiemelkedő jelentőségű (főként az immár három évtizede megjelent kiváló forráskötet¹⁰ anyagához képest új) dokumentumok szövegét, hanem a magyar király- és királyné-koronázások (1526–1916) „ki kicsodáját” is megtalálja majd az olvasó. Szerepelni fog benne a Szent Korona újkori itineráriuma, mivel már eddigi előkutatásaink alapján is kijelenthető, hogy még a korona mindenkori tartózkodási helyét sem ismerik a kutatók. (Nemzeti ereklyénk alaposan feltárt középkori históriáját, sokat vitatott eredetét és különféle részekből történő összeállításának kérdését viszont nem tartjuk vizsgálati feladatunknak, hiszen ez utóbbi biztosan nem az újkorban történt.) Kiemelkedő jelentősége miatt ugyanakkor – mint röviden már utaltunk rá (3.) – külön kötetben tesszük közzé Tóth Gergely kiadásában Révay Péter említett bővebb, latin nyelvű koronatörténetét (1659) és annak modern magyar fordítását, amely iránt a széles nagyközönség érdeklődése ugyancsak várható. Végül, de nem utolsósorban (6.) a csoport művészettörténész tagjai saját alapkutatásaik eredményeként egy – képekkel gazdagon ellátott – kötetet állítanak össze a magyar uralkodókoronázások és a Szent Korona ikonográfiájáról. Egyes kiemelkedően fontos részeredményeinket az évek folyamán szakfolyóiratokban tesszük közzé.

Őszintén bízunk abban, hogy kutatási projektünk eredményeit a hazai és a külföldi tudományosság mellett a magyarországi nagyközönség és a különböző szintű történelemoktatás is számos területen kamatoztathatja majd. Munkatervünk megvalósítása nyomán ugyanis egyrészt az említett szlovák nyelvű összefoglalók helyére a Magyar Királyság történetének egyik legfontosabb eseményéről (az uralkodókoronázásokról) magyar alapmunkák léphetnek; másrészt a magyar tudományosság említett adósságát törlesztve hozzájárulhatunk legfőbb nemzeti ereklyénk újkori históriájának tudományosan megalapozott feltáráshoz, továbbá a magyar állami és nemzeti szimbólumok történetének jelentősebb gazdagításához; emellett munkánk meghatározó alapkutatásként számottevően elősegítheti egy a Magyar Nemzeti Múzeumban 2016-ban szervezendő és a nagyközönség számára különösen fontos koronázáskiállítás szakmai megalapozását is. Végül a tudományos kutatás várható eredményei – a magyar társadalomban mind a Szent Korona, mind a koronázások története iránt mutatkozó, említett eleven érdeklődés következtében – reményeink szerint széles körben hasznosulhatnak és jelentősebb társadalmi visszhangot kaphatnak. A projekt újdonságait ugyanis a szakmai feldolgozások és tudományos ismeretterjesztés mellett mind az egyetemi, mind a közép- és alsófokú oktatás széleskörűen kamatoztathatja. A magyar állami és nemzeti reprezentáció újkori históriájának alaposabb megismerése egyúttal elősegítheti a magyar lakosság történeti ismereteinek elmélyítését és nemzeti identitásunk erősítését is.¹¹

10 A korona kilenc évszázada. Történelmi források a magyar koronáról. Szerk. Katona Tamás. Európa, Bp., 1979.

11 Az MTA BTK TTI „Lendület” Szent Korona Kutatócsoport munkájáról és a reményeink szerint minél szélesebb körű szakmai együttműködés lehetőségeiről további információk kérhetők a kutatócsoport vezetőjétől, Pálffy Gézáttól: palfgy.geza@btk.mta.hu.